

Kapitel 15

GRAMMATIK

Läs s. 126-127 + G12, 14-17, 41, 44

Att kunna:

- Skillnaden mellan huvudsatser och bisatser
- Pronomen:
 - reflexiva
 - demonstrativa
 - relativa
 - interrogativa
 - indefinita

Bisatser

En bisats är underordnad en huvudsats eller en annan bisats och fungerar alltid som en satsdel i meningen, t ex subjekt, direkt objekt, attribut och adverbial.

Vanliga bisattyper i svenskan är följande:

- *att*-satser Det är synd *att du inte kan stanna.* (subjekt)
- frågebisatser Vet du *vem som har gjort detta?* (direkt objekt)
- relativa bisatser Kvinnan *som står där borta* är min hustru. (attribut)
- adverbialbisatser Jag stannade hemma *eftersom jag var sjuk.* (adverbial)

Latinska bisatser kan delas in i fyra kategorier:

- frågebisatser Nescio *quis ille sit?* 'Jag vet inte *vem han är.*'
- objektsbisatser Orat *ut maneam.* 'Hon ber *att jag ska stanna.*'
- relativa bisatser Vinum *quod bibimus* bonum est. 'Vinet *som vi dricker* är gott.'
- adverbialbisatser *Cum haec dixisset,* abiit. 'När *hon hade sagt detta,* gick hon sin väg.'

I detta kapitel står relativa bisatser i fokus (se G44). De andra bisattyperna behandlas framförallt i kap. 20. Se även G42-45 och 21 (bisatsinledande ord).

Pronomen

Vi repeterar de underavdelningar som pronomina delas in i:

- personliga *ego* 'jag', *tu* 'du', *nos* 'vi', *vos* 'ni' (kap. 9)
- possessiva ägandeord: *meus* 'min', *tuus* 'din', *noster* 'vår', *vester* 'er', *suus* 'sin' (kap. 9)
- reflexiva syftar (främst) på subjektet i samma sats: *se* 'sig'
- demonstrativa utpekande: *hic* 'denna, den här', *is* 'den, det, han, hon', *ille* 'den där', osv.
- relativa inleder relativbisats: *qui* 'som'
- interrogativa frågande: *quis* 'vem', *quid* 'vad', osv.
- indefinita obestämda: *aliquis* 'någon', *aliquid* 'något', *nemo* 'ingen', osv.

Observera några adjektiv (så kallade pronominala adjektiv) som har de för pronomina typiska genitiv- och dativändelserna (-*ius* resp. -*i*): *nullus*, *solus*, *totus* osv. Se G8.

ÖVNINGAR

Gör övningarna på s. 128 och därefter extraövningarna nedan.

1 Reflexiva pronomen (läroboken s. 127; G12)

Fyll i *me, te, nos, vos* eller *se* i luckorna nedan. Verbet är *lavo* 1 'tvätta'.

1. ... lavas.	Du tvättar dig.	4. ... lavo.	Jag tvättar mig.
2. ... lavatis.	Ni tvättar er.	5. ... lavat.	Hon tvättar sig.
3. ... lavant.	De tvättar sig.	6. ... lavamus.	Vi tvättar oss.

2 *hic, ille, is* + substantiv i ackusativ (G14)

Kombinera rätt form av *hic, ille* och *is* med substantiven, som står i ack sing eller plur. Substantiven är *via, vir, verbum, mons, lex, flumen*

- A) *hic* 1. flumen 2. montes 3. virum 4. leges 5. viam 6. verba
 B) *ille* 1. viros 2. flumina 3. montem 4. vias 5. legem 6. verbum
 C) *is* 1. virum 2. leges 3. flumen 4. verba 5. montes 6. viam

3 *hic* och *ille* + substantiv i nominativ och ackusativ (G14)

Översätt de fetstilta fraserna i meningarna nedan till latin. De är antingen subjekt (= nom) eller direkt objekt (= ack).

1. Jag har nu läst de här böckerna .	bok liber, libr-i 2 <i>m</i>
2. Har du läst den där boken ?	kvinn a mulier, mulier-is 3 <i>f</i>
3. Den där flickan är min syster.	lantgård vill-a, ae 1 <i>f</i>
4. Dessa murar är höga.	man vir, vir-i 2 <i>m</i>
5. Vi dricker gärna dessa viner .	mur mur-us, i 2 <i>m</i>
6. Den här lantgården köpte jag förra året.	
7. De där kvinnorna har jag aldrig sett förut.	
8. Ser du de där templen ?	
9. De där männen är mina bröder.	
10. Den här lantgården är stor.	

4 *hic, ille, is* + substantiv i ablativ (G14)

Kombinera rätt form av *hic, ille* och *is* med substantiven, som står i abl sing eller plur. Substantiven är desamma som i övn. 2.

- A) *hic* 1. montibus 2. lege 3. monte 4. viis 5. verbo
 B) *ille* 1. flumine 2. legibus 3. viro 4. via 5. viris
 C) *is* 1. verbis 2. fluminibus 3. flumine 4. lege 5. viro

5 *hic, ille, is* + substantiv i genitiv och dativ (G14)

Skriv fraserna i de former som efterfrågas.

A	B	C
1. hic vir > gen sing	1. ille puer > gen sing	1. is magister > gen plur
2. haec mulier > gen plur	2. illa lex > gen plur	2. ea via > gen sing
3. hoc templum > dat sing	3. illud verbum > dat sing	3. id flumen > dat plur
4. haec femina > dat plur	4. illa puella > dat plur	4. is rex > dat sing

6 Några former av *is*: *eum, eam, eos* och *eas* (G14 + läroboken s. 127)

Översätt följande meningar till svenska.

1. Puella puerum amat. Eum amat.	4. In silva avem audio. Eam audio. (av-is, is 3f fågel)
2. Puer puellam amat. Eam amat.	5. Viros videmus. Eos videmus.
3. Montem procul video. Eum video. (procul <i>adv</i> i fjärran)	6. Feminas videmus. Eas videmus.

7 *suus* och *eius/illius* (G13, 14)

Suus 'sin' är ett reflexivt possessivpronomen som syftar tillbaka på subjektet i samma sats. Det böjs som adj *bonus, -a, -um*.

Skilj *suus* från de självständiga genitivformerna *eius, illius* (båda) 'hans' eller 'hennes', *eorum, eorum, illorum, illarum* 'deras' av *is* resp. *ille*.

Översätt följande meningar:

1. Puer epistulam suae sorori mittit. 2. Puer epistulam eius (illius) sorori mittit.

8 Relativt pronomen *qui* (G15)

Vilken form av det relativa pronomenet *qui* ska användas i luckorna?

1. Epistula ... lego	Brevet som jag läser ...
2. Viri ... viam monstramus	Männen som vi visar vägen ...
3. Montes ... ascendimus	Bergen som vi bestiger ...
4. Terra in ... sumus	Landet i vilket vi är (som vi är i) ...
5. Pueri ... pater	Pojkarna vars far ...
6. Viae ... longae sunt	Vägarna som är långa ...
7. Templum ... videmus	Templet som vi ser ...
8. Femina ... librum do	Kvinnan som jag ger boken ...
9. Puella ... mater	Flickan vars mor ...
10. Urbes in ... habitamus	Städerna i vilka vi bor (som vi bor i) ...

FACIT TILL EXTRAÖVNINGARNA

- 1 1. te 2. vos 3. se 4. me 5. se 6. nos
- 2 A) 1. hoc 2. hos 3. hunc 4. has 5. hanc 6. haec
 B) 1. illos 2. illa 3. illum 4. illas 5. illam 6. illud
 C) 1. eum 2. eas 3. id 4. ea 5. eos 6. eam
- 3 1. hos libros 2. illum librum 3. illa puella 4. hi muri 5. haec vina 6. hanc villam 7. illas mulieres
 8. illa templa 9. illi viri 10. haec villa
- 4 A) 1. his 2. hac 3. hoc 4. his 5. hoc
 B) 1. illo 2. illis 3. illo 4. illa 5. illis
 C) 1. iis (eis) 2. iis (eis) 3. eo 4. ea 5. eo
- 5 A) 1. huius viri 2. harum mulierum 3. huic templo 4. his feminis
 B) 1. illius pueri 2. illarum legum 3. illi verbo 4. illis puellis
 C) 1. eorum magistrorum 2. eius viae 3. iis (eis) fluminibus 4. ei regi
- 6 1. Flickan älskar pojken. Flickan älskar honom. 2. Pojken älskar flickan. Han älskar henne.
 3. Jag ser ett berg i fjärran. Jag ser det. 4. Jag hör en fågel i skogen. Jag hör den.
 5. Vi ser männen. Vi ser dem. 6. Vi ser kvinnorna. Vi ser dem.
- 7 1. Pojken skickar ett brev till sin syster. 2. Pojken skickar ett brev till hans/hennes syster.
- 8 1. quam (O dir) 6. quae (subj)
 2. quibus (O ind) 7. quod (O dir)
 3. quos (O dir) 8. cui (O ind)
 4. qua (in + abl) 9. cuius (gen)
 5. quorum (gen) 10. quibus (in + abl)

ÖVERSÄTTNING AV DE LATINSKA TEXTERNA

Leo Nemeus (Det nemeiska lejonet)

Nära staden Nemea fanns ett vilt lejon som i många år hade injagat fruktan hos områdets invånare. Åtskilliga människor hade försökt döda detta lejon med pilar men inte kunnat (=lyckats), ty lejonets skinn var ogenomträngligt. Inte ens Herkules kunde döda lejonet med de magiska pilar som guden Apollon hade gett honom. Då slog Herkules till lejonet med den stora klubba som han alltid bar [med sig] och ströp det genast med sina händer. Därefter drog han av lejonets skinn och bar det som en mantel.

Hydra Lernaea (Den lerneiska hydran)

Den lerneiska hydran var ett fruktansvärt odjur, som hade nio huvuden och bodde i ett träsk. Till detta träsk kom Herkules med sin vän Iolaus. De närmade sig hydran och Herkules högg av odjurets huvuden men för varje huvud växte två nya ut. Då tänkte Iolaus en fackla. Herkules högg på nytt av odjurets huvuden och Iolaus brände genast såren med facklan. Därför kunde nya huvuden inte växa ut. Så besegrade Herkules detta odjur.

Stabulum Augeae (Augeas (Augias) stall)

Augeas, kung av Elis, hade ett stort stall, i vilket mer än tusen oxar, kor och tjurar fanns. Men ingen hade rengjort stallet på trettio år. Därför var det mycket smutsigt. Herkules avledde två floder från deras lopp och ledde vattnet genom stallet. Vattnet tvättade bort all smuts. På detta sätt rengjorde Herkules kungens stall på en dag.

Aves Stymphalides (De stymfaliska fåglarna)

Inte långt från staden Stymphalus (Stymfalos) fanns en sjö, i vilken fruktansvärda fåglar bodde. De hade näbbar av brons och vingar av järn och åt människokött. Herkules injagade fruktan hos dessa fåglar med skullror, som guden Hefaistos hade gjort åt honom av koppar (brons). Fåglarna flög iväg och Herkules dödade dem med pilar. Så befriade Herkules stadens invånare från fruktan för fåglarna.

Vargen och lammet

En varg och ett lamm hade kommit till samma flod ty de ville släcka törsten. Vargen stod högre upp men lammet mycket längre ned. Tvingad av hunger kom vargen med svepskäl till gräl och sade till lammet: "Varför gör du vattnet grumligt för mig? Nu är vattnet dyigt. Jag kan inte dricka det." Full av fruktan svarade lammet vargen: "Hur kan jag göra vattnet grumligt för dig? Vattnet rinner ned från dig till den plats där jag själv dricker." Den förre (=vargen) svarade vredgad (arg): "För sex månader sedan talade du illa om mig." Lammet svarade: "Då var jag ännu inte född." Men den förre [sade]: "Din far talade minsann illa om mig." När vargen hade sagt detta, ryckte han till sig det stackars lammet och slet det i stycken.

Denna fabel är skriven för de människor som på falska grunder förtrycker oskyldiga.

Io

Io var dotter till den argiviske kungen Inachus. En gång förälskade sig Jupiter i henne. Han närmade sig henne i skepnad av ett moln. Juno, Jupiters maka, var mycket svartsjuk och märkte inom kort att Jupiter älskade Io. Jupiter förvandlade genast Io till en ko[s gestalt]. Men han kunde inte lura sin maka. Hon skickade Io till Argos. Argos var en jätte som hade hundra ögon. Alla ögon sov aldrig samtidigt. Denna jätte vaktade Io dag och natt. Jupiter blev sorgsen och befallde sin budbärare Merkurius att hjälpa Io. Denne begav sig till Argos med sin lyra. Han började sjunga ljuvt och inom kort somnade jätten. Då dödade Merkurius snabbt Argos och befriade Io. Jupiter gav henne åter mänsklig gestalt. Eftersom Argos hade vaktat Io väl, tog Juno vara på hans ögon och satte dem på påfågeln stjärt som prydnad. Där är de fortfarande.